

ADRIAN J. WALKER

Krščanski smisel smrti

Kako lahko prispevamo k ponovni utemeljitvi tega, čemur bi lahko rekli »krščanski smisel smrti«? Ta smoter zahteva filozofski in teološki razmislek, ki se pojavi že v trenutku sicer nujnega opisovanja (navidezno?) protislovnega načina, na katerega naše sekularizirane družbe od smrti bežijo. Včasih tako, da jo iščejo (npr. z evtanazijo) včasih tako, da se je za vsako ceno izogibajo (npr. s terapijami). Celo izpostavljanje pojava sodobnih protislovij v zvezi s smrtjo je podrejeno *konstruktivnemu* načrtu iskanja *pozitivnega* pomena smrti (in žrtvovanja) v želji, da bi ponovno našli »razloge za naše upanje«. Veselje tega upanja mora določati splošno ozračje, v katerem obravnavamo našo temo.

Krščanski smisel smrti določata (vsaj) dva vidika, ki se medsebojno dopolnjujeta. Kristjan je po eni strani zmožen sprejemati smrt, kakršno mu namenja Božja volja. To sprejetje, ki je daleč od nerazumskega bežanja ali vsakršnih samomorilskih teženj (kakor tudi vsakega neprimernege poveličevanja), predpostavlja, da iz ljubezni do Boga hrepenimo po nečem, kar je abstraktno gledano neželjeno (se pravi smrt). Smrt v luči Božje volje, katere dar je, pridobi pozitiven pomen, ne da bi s tem prenehala biti skrajna izguba. To nam omogoča, da jasno ločimo med naravnim strahom pred smrtjo in nerazumsko bojazljivostjo pred njo (posledično lahko ločimo tudi med pogumom in predrznostjo). Po drugi strani ima Balthasar gotovo prav, ko ta dvojni strah ločuje od tesnobe (Angst); vrtoglavice, ki se pojavi, kadar človek popredmeti ničnost svoje ustvarjene biti ter iz nje naredi predmet, ki ga opazuje ne glede na

Stvarnikovo dobroto. *In concreto* je ta tesnoba sad izvirnega greha, iz katere nas lahko reši le Kristus s svojo odrešenjsko tesnobo.

Krščansko sprejemanje smrti je realistično. Gre celo za edini dosledni realizem pred pojavom smrti. Z njim rešuje in dopolnjuje tudi pogansko modrost, ki je vselej razumevala življenje kot veliko dobrotno, pri čemer pa je želja, da bi življenje podaljševali za vsako ceno, neprimerna. Kristjan prepozna, da je nepravično človeku odrekati *naravno* smrt. V življenju ne šteje ne količina ne to, kar danes imenujemo »kakovost« (merjena po lestvici uživanja), temveč dovršenost njegovega *izraza*. Uresničenje tega izraza kljub vsemu zahteva žrtev, katere pozitiven pomen je treba poudariti; pozitivnega pomena smrti ne želimo omejiti na neke vrste buržo-azno utopijo, ki ne dojame plodnosti žrtve.

Krščanska vera torej izkazuje vso pravico temu, kar nas (zdrav) poganski realizem lahko nauči v zvezi s smrtjo. Vendar to pravico izkazuje na podlagi drugega temeljnega vidika krščanskega smisla smrti. Ta drugi vidik še zdaleč ni drugoten in je še bistvenejši od prvega. Izhaja iz Kristusove zmage nad smrtjo, ki je utemeljena v njegovem žrtvovanju iz ljubezni. Gospodovo vstajenje nas res ne obvaruje pred smrtjo, vendar spremeni njen pomen, saj iz nje naredi vhod v resnično nadnaravno življenje, ki je onkraj konca našega zemeljskega bivanja. Hkrati nam ta nadnaravna izkušnja pomaga do kraja živeti smrt kot izkušnjo dobrote do ustvarjenega bitja in njegove odvisnosti. Krščanski smisel smrti tako izkazuje vso pravico človeškemu realizmu, o katerem smo govorili: metodološko gre za vračanje k naravnemu iz nadnaravnega.

Živeti smrt: ta navidezno paradoksalni izraz predstavlja težavo. Če je po eni strani res, da je človek edino bitje, ki more živeti smrt v smislu zavedanja svoje končnosti in jo že s tem samim dejstvom presega, po drugi strani prav tako velja, da to preseganje, čeprav je ključna točka v izkazovanju človekove nesmrtnosti kot mislečega bitja, pušča odprto vprašanje nesmrtnosti *teles*. Dejanje, po katerem človek preseže smrt tako, da jo misli, kaže na to, da hrepeni po nekem preživetju, ki ga to dejanje ne more v polnosti uresničiti.

Smrt seveda lahko mislimo, vendar to ne ukine nujnosti telesne smrti, ki jo zahteva končnost telesa samega.

Pred smrtjo se ne moremo odreči ne ideji preživetja (brez katere same smrti ne bi mogli misliti) niti si ne moremo predstavljati nje-nega videza brez podob iz telesnega življenja, ki se konča z naravno smrtjo. Smrt torej ostaja skrivnost, ker poudarja, do kakšne mere nam je edinstvo naše telesne in duhovne biti darovana z željo po nesmrtnosti, ki je očitno ne zmoremo uresničiti izključno s svojimi močmi. Veličina in beda človeka!

Smrt lahko torej živimo tako, da jo mislimo, a kako naj *mislimo življenje v telesni smrti*? Na dva načina¹:

Velikokrat se govori, da je nauk o preživetju duše poganski, ne krščanski. V resnici vstajenje predpostavlja preživetje duše, hkrati pa odkriva njen najbolj otipljivi pomen. Po drugi strani ne gre za zmagoslavno samopotrjevanje duše v smrti, saj si, glede na to da ni sama izbrala utelešenja v telesnem svetu, *in morte* ne more izbrati ne novega telesa ne novega sveta. »Ločena« duša torej vstopa v skrajno odpoved, ne da bi bila pri tem izničena. Prav preživetje v odpovedi človeku omogoča, da živi smrt kot »izkušnjo« lastne ničnosti brez Stvarnika, v neke vrste vračanju na začetek brez izničenja. Zaradi preživetja duše mrtvi še naprej bivajo, vendar je to bivanje bolj v Bogu kot v njih samih.

To razmišljanje nas pripelje do druge točke, do vprašanja naših zmožnosti, da bi živeli v smrti. Ko umremo, Kristus trpnost smrti preoblikuje v sredstvo, ki mrtvim daje absolutno življenje v Bogu onkraj zemeljskega bivanja. Kristus s svojo smrtjo mrtvim na skrivnosten način omogoča, da živijo z njim – »mortuus est pro nobis ut, sive vigilemus sive dormiamus, *simul cum illo vivamus*« – v mrtvem bitju: »kdor vame veruje, bo *živel*, tudi če umre« (Jn 11,25-26). Kristološko preoblikovanje smrti nam ni nedostopno; krst nam že zdaj omogoča resnično udeležbo, ki dosega svoj vrhunec v evharistiji. Kristus deluje po veri, ki smo jo prejeli ob krstu. Ta predstavlja nadnaravno uresničenje razuma. Po njej Kristus preoblikuje našo smrt v evharistično potrditev dobrote končnega bitja.

Smrt našo krhko edinstvo duha in telesa postavlja pod velik vprašaj. Zato ni čudno, če človekovo držo do smrti zaznamuje dvojnost, v kateri človek ne najde trajnega ravnovesja. Ali ta položaj ne izhaja iz »paradoksa človeka«, ki ga je poudaril Henri de Lubac? Ali smrt ni pomemben pričevalec, da je človeška narava ustvarjena za milost, ki si je ne more podeliti sama, ampak jo more in mora sprejeti kot presenetljiv dar?

Ta premislek morda razjasnjuje bistveno vprašanje, ki leži v vsakem poprejšnjem razmišljanju: ali je smrt del začetnega stvarjenja? Lahko bi odgovorili, da je, vendar pod pogojem, da je bilo stvarjenje že od začetka v pričakovanju Kristusa. On je namreč edini, ki ima ključ smrti, in le v njem se zgoščuje njen polni pomen. Smisel smrti, ki je popolnoma človeški, kolikor je popolnoma krščanski, je v dokončnem prejemanju telesnega in duhovnega bivanja v žrtveni kretnji, ki vso našo bit polaga v Očetove roke. Smisel človeške smrti je torej v evharistiji, ki je trinitarično dejanje ter nadnaravno-naravna, Božja in človeška uresničitev Stvarnikove dobrote.

Človek je poklican, da umre v *upanju*, vendar ta nadnaravna krepost predpostavlja naravno utemeljitev: ljubezen do življenja, ki je sposobna dognati značaj daru ter njegovo lepoto, v katero je vpeto vračanje k Stvarniku. Vendar če smrt v upanju uresničuje program človeške modrosti, ki je vselej želela priličiti neskončnost želje končnosti človeške usode – *meden agan²!* – vanjo vnaša tudi novo svežino. Seveda so meje neizogibne, vendar so tudi in predvsem *dobre*. *Določajo* prostor, kjer se neskončno dobro kaže *v nas in se razkriva večje od vseh naših želja*. Če človek ne bi grešil, bi morda poznal smrt kot radosten dogodek spoznavanja, poroštvo nove potrditve izvornega daru življenja. V vsakem primeru Kristusova velikonočna skrivnost naši smrti po padcu (znova) daje *naravnost otroškega zaupanja* – dela jo namreč popolnoma prosojno za trinitarično ljubezen sredi občestva med Očetom in Sinom v edinstvi Svetega Duha.

Opombe

¹ Za razumevanje naslednjih trditev moramo upoštevati, da življenje absolutno nastane pred njegovim biokemičnim nosilcem, ki v resnici obstaja le pod pogojem, da je uresničen in določen kot del konkretne celote živega telesa. Iz tega sledi, da smrt nima enakega položaja kot mrtva snov, ampak je (skrajna) izguba, ki predpostavlja ontološko prvenstvo življenja. Iz istega razloga moramo pokazati na obstoj duše, ki je različna od telesa. In kjer gre za izvor miselnega življenja, je treba smrt pojmovati kot ločitev umne duše od telesa, ki mu navdihuje življenje. Preživetje duše v tem razločevanju zagotavlja, da človeška oseba ohrani minimum potrebne kontinuitete, da telesno vstajenje ne bi postalo neke vrste drugo stvarjenje ex nihilo. Hkrati preživetje duše samo na sebi še ni vstajenje. Skrivnost smrti je namreč na eni strani v dejstvu, da smrt ločuje edinost osebe, pri čemer te edinosti oseba ne more povrniti v lastni moči, čeprav po drugi strani še naprej biva kot posoda vstajenjskega daru, ki ponavlja prvotno stvarjenje, ne da bi ga nadomestilo. To pomeni, da je umna duša kot oblika telesa tudi proprium susceptivum ustvarjene biti, ki pripada celotnemu človeškemu sestavu. Zato tudi ima možnost, da sprejme (brez prehitevanja) vstajenjski dar te biti. Vstajenja ne moremo misliti, ne da bi predpostavili določeno preživetje duše (v Stvarniku, od katerega je njegovo bitje popolnoma odvisno), ravno tako pa preživetja duše ne moremo (dosledno) misliti drugače kot v luči vstajenja.

² Napis na delfskem preročišču, ki pomeni: »Ne pretiravaj. Ohranjaj mero.« op. ur.